

Ewa Kowal i Robert Kusek (red.), 2016. *Powieść irlandzka w XXI wieku: Szkice*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. Str. 192.

Krzysztof Fordoński

Powieść irlandzka w XXI wieku to monografia zbiorowa składająca się ze zwięzłego wstępu pióra obojga redaktorów oraz jedenastu szkiców, z których każdy omawia jedną wybraną powieść współczesnego pisarza irlandzkiego. W prezentowanym wyborze znalazły się utwory Johna McGaherna, Williama Trevora, Johna Banville'a, Patricka McCabe'a, Anne Enright, Sebastiana Barry'ego, Alana Monaghana, Emmy Donoghue, Eimear McBride, Colma Toibina i Edny O'Brien. Redaktorzy i autorzy postawili sobie za cel zaprezentowanie swego rodzaju panoramy powieści irlandzkiej początku naszego stulecia. Zastrzegają się jednak, że ich celem nie było stworzenie wyczerpującej monografii (wobec dość szkicowo wprawdzie zaznaczonego we wstępie bogactwa dostępnego materiału jest to zadanie niewykonalne a przynajmniej niezwykle trudne), która dawałaby pełen ogłęd sytuacji, a raczej zbioru szkiców i cel ten udało im się z powodzeniem zrealizować. Książka wyróżnia się przemyślaną strukturą, widoczną zarówno w jej układzie jak i w poszczególnych rozdziałach. Wyraźnie widać, że jest to spójna całość, mimo tego że jest to dzieło wielu autorów. Lektura przywodzi na myśl wydaną blisko dwadzieścia lat temu książkę *Współczesna powieść brytyjska* (Kraków: Universitas 1997), z którą łączy ją osoba jednej z autorek oraz ośrodek naukowy, w którym powstała.

Każdy z rozdziałów poświęcony jest jednej wybranej powieści, w opinii autorów szczególnie wartościowej lub charakterystycznej dla omawianego powieściopisarza. Autorzy rozdziałów wyraźnie mają świadomość, że w wielu przypadkach przybliżają

polskim czytelnikom postaci pisarzy słabo obecnych na polskim rynku wydawniczym. Większość omawianych powieści nie doczekała się jak dotąd polskiej edycji, kilku jedynie twórców zaistniało na polskim rynku wydawniczym, każdy rozdział obejmuje zatem omówienie biografii i twórczości autora wybranej powieści. W niektórych przypadkach szczegółowość takiego omówienia jest jednak przesadna (takie wrażenie sprawiają np. pracowicie wymienione nominacje i nagrody literackie Toibina na str. 152), jednak wobec relatywnego braku polskojęzycznych opracowań współczesnej prozy irlandzkiej, sama ich obecność godna jest pochwały.

Autorzy przedstawiają treść omawianych powieści (w sytuacji kiedy te są w większości niedostępne w języku polskim, a recenzowane tu opracowanie adresowane jest do polskiego czytelnika, jest to konieczność), a następnie dokonują ich szczegółowej analizy. Czytelnik zaznajomiony zostaje również z aktualnym stanem refleksji krytyczno-literackiej na ich temat. Rozmiary tej ostatniej części różnią się znacznie w poszczególnych rozdziałach, jest to jednak skutek uboczny wyjątkowej aktualności prezentowanego materiału literackiego – najnowsza omawiana książka ukazała się w roku 2015, dwie kolejne w roku 2014 – trudno zatem wciąć o liczne dotyczące ich opracowania krytyczno-literackie. Z oczywistych przyczyn części rozdziałów poświęcone biografiom i dorobkowi omawianych autorów znacząco różnią się między sobą rozmiarami. *Powieść irlandzka w XXI wieku* omawia jednak zarówno dzieła pisarzy o ogromnym dorobku jak Trevor czy O'Brien, jak i debiutantów jak McBride.

Dostrzec można pewne różnice pomiędzy poszczególnymi autorami w podejściu do analizowanych powieści. Bardziej doświadczeni badacze jak prof. Stamirowska skłonni są raczej pozwolić sobie na bardziej swobodne i indywidualne analizy, skupiając się na samym tekście powieści, młodszy badacze wolą wspierać się w swych omówieniach opiniami autorytetów. Co jednak dla oceny całości zasadnicze – w każdym rozdziale czytelnik może liczyć na wnikliwą i pełną analizę omawianej powieści. Analizy te są klarowne i jasno prezentują wybory i poglądy autorów, z którymi czytelnik wprawdzie nie zawsze musi się zgadzać (jest tak np. w przypadku powieści Trevora *The Story of Lucy Gault*, którą uważam za zdecydowanie słabszą w dorobku tego pisarza), jednak zwykle przyjmuje zaprezentowaną w poszczególnych rozdziałach argumentację.

Docenić należy odpowiedni dobór tonu krytycznej narracji do wybranych tekstów; różnorodność postaw badawczych i zainteresowań poszczególnych autorów sprawia zaś, że recenzowana książka staje się jeszcze ciekawsza. Rozdziały poświęcone poetyckim, pełnym niedopowiedzeń i niejasności powieściom Trevora i Banville'a pióra Katarzyny Szczepanik i Bożeny Kucały wyraźnie odróżniają się stylistycznie od omówień powieści

„problemowych”. Przede wszystkim chodzi tu o dotyczące molestowania dzieci powieści *Winterwood McCabe’a* i *Tajny dziennik Barry’ego* omawiane przez Karolinę Kolendę i Beatę Piątek.

Na szczególną pochwałę zasługują rozdziały, których autorzy zdecydowali się na odważniejsze wyjście poza omówienie i analizę wybranego tekstu, i umieszczenie go w bardziej rozbudowanym kontekście teoretyczno-literackim czy historycznym. Chciałbym tu zwłaszcza wymienić poświęcone powieściom Toibina i Donoghue rozdziały autorstwa redaktorów tomu Roberta Kuska i Ewy Kowal. Ambitnie do swego zadania podeszła również Karolina Kolenda, jednak uzyskany w rozdziale poświęconym powieści *Winterwood McCabe’a* efekt nie jest równie udany.

Nie jest zadaniem recenzenta wskazywać autorom i redaktorom, jak powinni konstruować swoją pracę. Sami zresztą przyznają się we wstępie do „opuszczenia” długiej listy ważnych współczesnych powieści irlandzkich, których omówienia również mogłyby się znaleźć w ich tomie. Lektura całości pozostawia jednak nieodparte wrażenie, iż współczesna literatura irlandzka wyróżnia się upodobaniem do tematów najbardziej ponurych, mrocznych i smutnych. Zakończenia żadnej z jedenastu omawianych powieści nie da się nijak określić *happy endem* bez długiej listy zastrzeżeń, chyba że za takowe szczęśliwe zakończenie uznać można śmierć na skutek zawału, który oszczędza bohaterowi powrotu na wygnanie, czy wyrwanie się z rąk psychopaty po zaledwie kilku latach uwięzienia. Śmierć wydaje się być jedyną dostępną ucieczką przed trapiącymi bohaterów traumami, czy to śmierć własna np. ze starości (Trevor, Banville) ale także samobójcza (McBride) czy śmierć zadawana innym (McCabe, O’Brien).

Irlandia słynie z kpiarzy, a w tak mrocznym towarzystwie stanowczo zabrakło przynajmniej twórczości Roddy’ego Doyle’a. Pośród twórców ponurych, poważnych, ambitnych i skłonnych do literackich i językowych eksperymentów dla równowagi mogłoby się znaleźć miejsce dla Maeve Binchy, która przybliżyła realia Irlandii przełomu XX i XXI wieku mniej wyrobionym literacko czytelnikom, docierając, co ważne, również do Polski. Uwagę zwraca też heteronormatywność wybranych tekstów, tym bardziej uderzająca, że wśród autorów jest co najmniej dwoje pisarzy LGBT, z ich dorobku wybrane zostały jednak powieści, które nie podejmują tej tematyki w jednoznaczny sposób (do pewnego stopnia wyjątkiem jest tu powieść Donaghue). Najbardziej chyba znana irlandzka powieść LGBT wydana po roku 2000, *At Swim, Two Boys* Jamiego O’Neilla pojawia się jedynie wymieniona we wstępie.

Powyższe uwagi nie umniejszają jednak wartości *Powieści irlandzkiej w XXI wieku*. Bez wątpienia to ważna i znacząca książka zarówno dla specjalistów od współczesnej

literatury, jak i dla czytelników szukających nowych powieści i nowych autorów. Miejmy nadzieję, że trafi również w ręce polskich wydawców i omawiane w niej powieści będą dostępne na polskim rynku.